

Nye typer euforiserende stoffer dukker løbende op i Danmark

Rapporten *Nye psykoaktive stoffer i Danmark* kaster lys over indholdet i de mange euforiserende tabletter, pulvere og væsker, der dukker op på det danske marked for illegale stoffer. Her får du et sammendrag af de seneste tendenser.

AF MOGENS JOHANSEN OG KARI GRASAASEN

Mogens Johansen er professor ved Institut for Retsmedicin på Aarhus Universitet

Kari Grasaasen er chefkonsulent i Sundhedsstyrelsen

Vidste du, at listen over euforiserende stoffer, som er underlagt kontrol i Danmark, hele tiden vokser?

Det sker nemlig løbende, at politiet og Toldstyrelsen beslaglægger pakker med tabletter, pulvere og væsker med indhold, som aldrig før er set på det danske marked.

I dag er flere end 400 planter og kemiske forbindelser nævnt i Bekendtgørelsen om euforiserende stoffer, som er en liste, der beskriver, hvilke euforiserende stoffer der er omfattet af lovgivningen i Danmark. Nogle er gamle kendinger – som heroin, kat og opium –, men hvert år bliver listen længere, fordi politi og toldere sender mistænkelige fund til analyse på ét af landets tre retsmedicinske institutter – i Aarhus, Odense og København. Efter analysen foretager Sundhedsstyrelsen en risikovurdering og tager stilling til, om stofferne kommer på bekendtgørelsen.

De mest aktuelle fund og analyser bliver beskrevet i halvårsrapporten *Nye psykoaktive stoffer i Danmark*, som udgives i et samarbejde mellem Sundhedsstyrelsen, Rigspolitiet, Toldstyrelsen og de retskemiske afdelinger på Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet i Odense. Rapporten er vigtig, fordi den både fortæller om indhold og renhed i produkter som ecstasytabletter og LSD-frimærker, og fordi den skaber et overblik over de hidtil ukendte stoffer, der kommer til Danmark fra udlandet. Nye psykoaktive stoffer kommer nemlig primært til Danmark

via lufthavne og i pakker bestilt over nettet, mens de i sjældnere grad bliver fremstillet herhjemme.

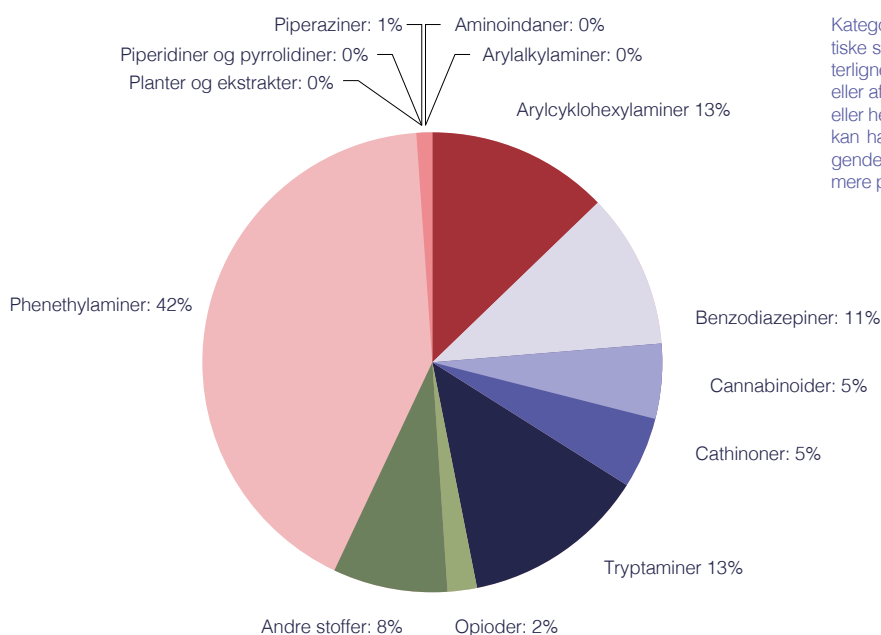
Der kommer hele tiden nye designs

Kategorien 'nye psykoaktive stoffer' dækker over stoffer fundet i både væsker, pulvere, plantemateriale, tabletter og blotters (små frimærker, som lægges på tungen) – og som ikke er omfattet af international lovgivning.

Det kan måske undre, at en del af de produkter, der går under betegnelsen, ikke ligefrem er nye, men har en lang farmakologisk historie. Et eksempel er ecstasy/MDMA, der blev solgt som euforiserende middel på gadeplan allerede i 1970'erne.

Men der kan være mange forskellige ingredienser gemt i en pose med piller eller pulver, der bliver solgt som ecstasy eller spice, og det er ofte her, myndighederne finder de helt nyudviklede præparater. Derfor kommer hovedparten af de stoffer, der bliver beslaglagt som ecstasy, til retskemisk analyse, og derfor bliver gamle kendinger som fx MDMA/ecstasy og LSD alligevel ofte kategoriseret som "nye psykoaktive stoffer".

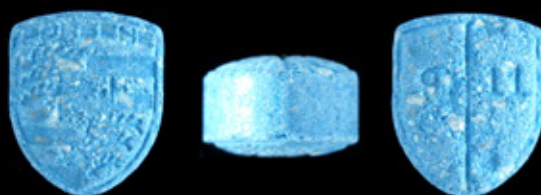
De nye psykoaktive stoffer udgør kun en mindre del af stofferne på det danske stofmarked, men politiet og Sundhedsstyrelsen prioriterer at følge nøje med i udviklingen, da indhold og udseende ændrer sig hele tiden, og stofferne med mellemrum forbindes med forgiftninger og dødsfald.

Kategorien Nye Psykoaktive Stoffer dækker bl.a. over en række syntetiske stoffer, der efterligner effekten af kendte produkter. Fx kan de efterligne effekten af cannabinoider (de aktive indholdsstoffer i cannabis) eller af opioder i fentanyl-lignende stoffer, der har en effekt som morfin eller heroin. Phenethylaminer er amfetaminlignende stoffer, tryptaminer kan have en hallucinerende effekt, og benzodiazepiner virker beroligende og er kendt fra receptpligtig angstdæmpende medicin. Læs mere på Sundhedsstyrelsens hjemmeside www.sst.dk/da/viden/Stoffer

Maserati

Porsche

Minions

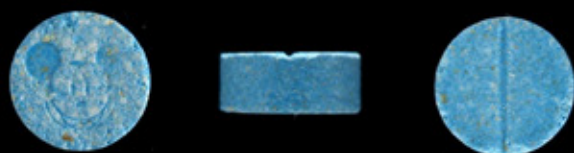
La Casa de Papel

Uden Logo

Trump

Mickey Mouse

Tabletter med et illegalt euforiserende stof dukker op i alle regnbuens farver, og de kan være formet som alt fra den tidligere amerikanske præsident Donald Trumps silhuet til luksusbilers logoer eller en figur fra tegnefilmen 'Minions'.

Den samlede årlige beslaglagte mængde af nye psykoaktive stoffer er forsvindende lille i forhold til de gængse typer af narkotika. Nye psykoaktive stoffer udgjorde i 2022 kun 1 pct. af narkotikebeslaglæggelserne i Danmark.

Beslaglæggelserne sker blandt andet ved de danske grænseovergange. De nyeste tal viser, at Toldstyrelsen i 2022 tilbageholdt 270 kilo nye psykoaktive stoffer. Selv om Toldstyrelsen ikke systematisk udarbejder opgørelser, der viser, hvor de tilbageholdte produkter kommer fra, er det vurderingen, at de primært kommer fra andre europæiske lande.

Toldstyrelsen har kun kendskab til den mængde, der bliver tilbageholdt af styrelsen ved grænsen.

Donald Trumps ansigt og en Porsche

Tabletter med et illegalt euforiserende stof dukker op i alle regnbuens farver, og de kan være formet som alt fra den tidligere amerikanske præsident Donald Trumps silhuet til luksusbilers logoer eller en figur fra tegnefilmen 'Minions'. De har forskellig størrelse (7-10 mm i bredden) og tykkelse.

Man skal dog ikke lægge for meget i udseendet. Analyserne viser, at tabletter med samme logo kan have helt forskelligt indhold. Ofte er der også forskel på mængden af aktivt stof (stofkoncentration) i tabletter, der ser ens ud.

Alle tabletter indeholder – ud over de aktive stoffer – også fyldstoffer som fx sukker, stivelse og bindemidler. Nogle tabletter indeholder desuden koffein eller efedrin, der er svagt opkvikkende. Der er mindre designmæssigt spræl over de euforiserende stoffer, som bliver beslaglagt i pulverform. De er ofte hvide, grå eller brune. Pulveret kan være ganske fint eller mere grovkornet, nærmest krystallinsk. Det er som regel umuligt for en bruger at skelne de forskellige stoffer, der forhandles i pulverform, fra hinanden.

De nye stoffer, som bliver solgt i pulverform, indeholder kun sjældent opblandingsstoffer. Det står i kontrast til eksempelvis amfetamin, heroin og kokain, der oftest bliver solgt opblandet.

Et andet klientel af kunder

Nye psykoaktive stoffer bliver kun forholdsvist sjældent beslaglagt på gadeplan, og intet tyder på, at organiserede grupper i Danmark er involveret i indsmugling og salg. Tværtimod bliver

stofferne ofte bestilt via nettet af danskere, som køber mindre mængder til eget forbrug. Det betyder, at den typiske bruger af nye psykoaktive stoffer sandsynligvis adskiller sig fra stereotypen om en stofbruger på gaden.

De fleste nye psykoaktive stoffer er centralstimulerende eller hallucinerende – med cannabis og enkelte syntetiske opioider som en undtagelse. Stofferne skal sjældent sprøjtes ind i kroppen med kanyler – en metode, der ofte vurderes som en optrapning af et stofforbrug. De kan enten sniffes, indtages i pilleform eller drysses i drikkevarer.

Det betyder ikke, at stofferne er ufarlige. I enkelte år sker der dødsfald i Danmark efter indtagelse af produkter i kategorien nye psykoaktive stoffer. Fx kan ecstasy og andre amfetaminlignende stoffer resultere i kramper, hjertestop og hypertermi, hvor kropstemperaturen stiger fatalt.

Virkningen afhænger af både indhold og stofkoncentration, men typisk kommer stofferne i pakker uden kemiske data på, og brugeren har reelt ingen mulighed for at vide, hvad der sker efter indtagelse.

Løbende udvikling af nye stoftyper

Illegale stoffer har ingen indholdsdeklaration, men analyserne af pulvere med formodet indhold af nye stoftyper beslaglagt i 2022 viser, at cirka en fjerdedel indeholder MDMA, som også er det mest almindelige stof i ecstasypulvere.

Undersøgelserne viser følgende tendenser for de 200 prøver med ukendte pulvere, væsker og blotters, som blev undersøgt på en retskemisk afdeling i 2022:

- GHB – også kaldet fantasy - findes i 9 % af sagerne og er alene påvist i væsker. GHB er udbredt i hele landet.
- I 8 % af sagerne er der påvist kemiske analoger af amfetamin – de såkaldte phenethylaminer (her er sager med MDMA og metamfetamin ikke inkluderet).
- Der er påvist syntetiske cannabinoider i 7 % af de undersøgte sager. Det er typisk andre nye såkaldte analoger (en kemisk forbindelse, der strukturelt er beslægtet med de nævnte stoffer) end dem, man tidligere har observeret, hvilket antyder, at der fortsat

sker en udvikling i typen af stoffer, der observeres på det illegale stofmarked.

- I 2022 er der fortsat set en del ketamin og nye analoge forbindelser – de såkaldte arylcyklohexylaminer. Den samlede mængde prøver indeholdende ketamin og analoger udgør 20 %.
- Som i 2020 og 2021 er der fortsat en del sager med blottere eller frimærker, der indeholder LSD-analoger (4 %).

Det er vigtigt at understrege, at de undersøgte prøver er udvalgt, fordi de er mistænkt for at indeholde "nye" illegale stoffer. Prøverne udgør kun en mindre del af den totale mængde narkotika, der bliver beslaglagt i Danmark, og de nye stoffer fylder antageligt stadig kun en lille del af forbruget hos stofbrugerne i Danmark sammenlignet med de mere kendte illegale stoffer.

Meget rene produkter giver øget risiko for forgiftninger

Samlet viser analyserne fra 2022, at de nye euforiserende stoffer i pulverform, bortset fra enkelte undtagelser, oftest forhandles meget rent til forbrugerne. Det kan medføre, at risikoen for forgiftninger stiger. Renheden af MDMA-pulver og -krystaller ligger fx i intervallet 70–84 %, med et gennemsnit for alle sager på 77 %.

I tabletter kan stofkoncentrationen også variere meget, og der er ikke altid sammenhæng mellem en tablets størrelse og mængden af aktivt stof – en lille tablet kan indeholde en stor dosis, en stor tablet kan indeholde en lille dosis.

Resultaterne for samtlige analyser siden 2001 viser fx, at ecstasypulver indeholder fra mindre end 1 % til 66 % MDMA – det vil sige fra mindre end 1 mg til 254 mg MDMA pr. tablet.

Den højeste dosis på hele 254 mg MDMA er fundet i 2021 i tabletter med Q Dance som logo. Den laveste dosis i en tablet, der alene indeholder MDMA, er 13 mg. Gennemsnittet for alle tabletter, der alene indeholder MDMA, var i 2022 på 116 mg, som er lidt lavere end niveauet de foregående år.

Opioid-krisen er indtil videre gået uden om Europa

Heroin er det mest kendte illegale rusmiddel i familien af opioider, men i 2022 har der været enkelte beslag af nye varianter af stoffet, og det

er værd at lægge mærke til, da opioider hyppigt optræder i forbindelse med narkotikadødsfald – fx hvis de dæmper nervesystemet så meget, at vejrtrækningen stopper.

Nye opioider findes både i pulverform og som tabletter, blandt andet med stoffet furanylfentanyl, og virkningen er typisk døsighed, muskelafspænding og bedøvelse. Opioider bedøver centralnervesystemet, og den begærede effekt er afslappethed og en udpræget følelse af velbehag, der kan minde om eufori.

Skadeligt brug af opioider er et stort problem i USA, og allerede i 2017 erklærede daværende præsident Trump officielt opioid-krisen for en "public health emergency".

Det er dog vurderingen fra både Sundhedsstyrelsen og EU's narkotikaovervågningscenter EMCDDA, at opioid-krisen indtil videre er gået uden om Europa.

Sundhedsstyrelsen følger området tæt – både med hensyn til monitorering og løbende regulering af de nye opioider, der dukker op på markedet, men også for at holde øje med eventuelt nye tendenser i stofbrugsmiljøer.

Den intense overvågning af de nye opioider foregår både herhjemme og i europæisk regi. Stofferne er ofte meget potente og virker meget stærkt på brugeren. Ofte er de mere potente end heroin. Hvis nye opioider dukker op i sager fra politiet eller i et dødsfald i Danmark, går Sundhedsstyrelsen hurtigt i gang med en risikovurdering af stoffet og indstiller til, at det bliver gjort forbudt.

Heldigvis ser vi kun få dødsfald med stofferne i Danmark, da de ikke er så udbredte. Der var således alene syv beslag af fentanyl-analoger/nye opioider i Danmark i 2022.

**Mængden af aktivt stof i ecstasytabletter
indeholdende MDMA, amfetamin eller 2C-B:**

Indholdsdel/periode	2019	2020	2021	2022
MDMA	34 - 228mg	56 - 243mg	14 - 254mg	29 - 244mg*
Amfetamin	3 - 18mg	1 - 28 mg	1 mg	3-4 mg
2C-B	8 - 18mg	9 - 11mg	8 - 18mg	Ikke målt

*Gennemsnitsmængden af MDMD 116mg (Median 116mg) i 2022

Hvem står bag rapporten?

- Årsrapporten *Nye psykoaktive stoffer i Danmark* udgives halvårligt i et samarbejde mellem Sundhedsstyrelsen, Rigspolitiet, Toldstyrelsen og de tre retskemiske afdelinger i København, Odense og Aarhus.
- Samarbejdet begyndte som en løbende overvågning af ecstasytabletter i 2001.
- I 2011 blev samarbejdet udvidet til også at omfatte "nye" stoffer fundet i pulver eller væsker. Toldstyrelsen blev inddraget i projektet, da mange af de nye stoffer kommer via internationale forsendelser.
- Institut for Retsmedicin i Aarhus sammenfatter resultaterne i halvårs- og årsrapporter. Se rapporterne på Sundhedsstyrelsens hjemmeside: sst.dk → 'Udgivelser' - søg på 'nye psykoaktive stoffer'.
- Den danske overvågning er en del af et større Early-Warning-system om overvågning og indberetning af nye euforiserende stoffer i hele EU, som på europæisk plan varetages af det europæiske narkotikaovervågningscenter EMCDDA samt Europol.

Følg med – det illegale marked er i konstant forandring

- Stofmarkedet ændrer sig hele tiden. Man kan derfor ikke bruge resultaterne fra årsrapporten som indholdsdeklaration for pulver og tabletter, der sælges på det illegale marked i dag og i morgen.
- Nye euforiserende stoffer dukker løbende op i Danmark, og mange af dem er farlige og kan have dødelig udgang for brugerne. Du kan altid finde de seneste advarsler her: Sst.dk – vælg 'Viden' → 'Forebyggelse' → 'Stoffer' → 'Overvågning af narkotikasituationen' → 'Advarsler om farlige stoffer'

Stort fokus på markedet for cannabisprodukter

- I 2022 blev det halvsyntetiske cannabisprodukt hexahydrocannabinol (HHC) for første gang fundet i beslaglagte prøver i Danmark. HHC blev påvist både i plantemateriale og væske.
- I løbet af kort tid blev stoffet et populært rusmiddel blandt unge i Danmark og resten af Europa. Det har en svagere euforiserende effekt end tetrahydrocannabinol (THC), men Sundhedsstyrelsen var hurtigt ude med en advarsel mod brugen af HHC, da det formodes – ligesom andre hash-/cannabisformer – at kunne give både akutte og mere langvarige psykiske lidelser. Stoffet fik stor presseomtale i begyndelsen af året, da det lovligt kunne sælges på bl.a. websites og i kiosker.
- HHC blev ulovligt i Danmark 28. april 2023.
- Der kommer løbende nye cannabisprodukter på markedet. Der findes flere end 100 forskellige aktive stoffer i cannabisplanten (cannabinoider), men stofferne kan også fremstilles syntetisk. Sundhedsstyrelsen kortlægger forekomst, udbredelse, risikopfattelse, skader og brugerprofil af syntetiske cannabinoider.
- Et stof kan kendes ulovligt i Danmark, hvis det er føjet til bekendtgørelse om euforiserende stoffer. Se den samlede liste over euforiserende stoffer på laegemiddelstyrelsen.dk → 'Godkendelse og kontrol' → 'Virksomhedstilladelse og –registrering' → 'Liste over stoffer'